

การปลูกสะตอในเขตพื้นที่อีสานใต้ กับแหล่งผลิตสะตอที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ

สะตอ พืชผักยืนต้นที่มีแหล่งกำเนิดมาจากภาคใต้ของประเทศไทย เป็นผักพื้นบ้านที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง อาทิ สะตอผัดกุ้ง แกงส้มสะตอกุ้ง แกงเผ็ดใส่สะตอ เป็นต้น ปัจจุบันสะตอจัดเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีผู้นิยมรับประทานกันมากขึ้น จึงทำให้ความต้องการบริโภคสะตอมีแนวโน้มสูงขึ้น ส่งผลให้มีผู้สนใจปลูกสะตอกันอย่างแพร่หลายกระจายเกือบทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน

คุณสมพร ไชยสุวรรณ เกษตรกรวัย 43 ปี เป็นผู้ริเริ่มปลูกสะตอบนพื้นที่ 18 ไร่ ในจังหวัดศรีสะเกษ มานานกว่า 20 ปี โดยเริ่มต้นปลูกครั้งแรกในปี พ.ศ.2532 จากการใช้พื้นที่เอกสารสิทธิ์ สปก.มาทำการเพาะปลูก ได้นำเมล็ดพันธุ์สะตอมาจากญาติที่จังหวัดตรัง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทางภาคใต้จะมีการปลูกสะตอเพียงรายละ 2-3 ต้นเท่านั้น เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ทำให้คุณสมพรมีแนวคิดที่จะนำสะตอมาปลูกในรูปแบบสวนที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้เคียงกันกับทางภาคใต้ คุณสมพรจึงปลูกทั้งสะตอข้าวและสะตอดานในพื้นที่ 18 ไร่ จำนวนทั้งสิ้น 300 ต้น ต่อมาได้มีการขยายพื้นที่ปลูกไปยังตำบลต่างๆ ในอำเภอขุนหาญและอำเภอใกล้เคียงจนกลายมาเป็นแหล่งเพาะปลูกสะตอที่ใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน ซึ่งคุณสมพรเป็นเพียงคนเดียวที่ทำสวนสะตอที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและใหญ่ที่สุดในโลก จึงเป็นที่มาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดศรีสะเกษที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

"สะตอ" เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูงเฉลี่ยได้ถึง 30 เมตร ต้นสูงขึ้นไปแล้วแตกกิ่งก้านเป็นพุ่มแผ่กว้าง ลำต้นเรียบ ลอกเป็นสะเก็ดเล็กน้อย มีสีน้ำตาลอ่อน กิ่งก้านมีขนละเอียด ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบแขนงมีประมาณ 14-18 คู่ ช่อใบย่อยมีประมาณ 31-38 คู่ ปลายใบบนฐานใบด้านบนยกเบี้ยวเป็นติ่งดอกออกเป็นช่อรวมกันเป็นกระจุก อัดกันแน่นเป็นก้อนคล้ายดอกกระถิน ช่อดอกจะห้อยระย้าอยู่ทั่วทรงพุ่ม แต่หลอดอกมีก้านดอกและใบประดับรอง ประกอบด้วยช่อดอกตัวผู้ และช่อดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีขาวนวล ดอกจะออกช่วงเดือนเมษายน หลังจากนั้น 70 วัน จะสามารถเก็บผักได้ ผลของสะตอเป็นฝักแบนกว้าง 3-5 ซม. ยาวประมาณ 35-45 ซม. ฝักบิดเป็นเกลียวห่าง ฝักอ่อนมีสีเขียว พอแก่จะเปลี่ยนเป็นสีดํา เมล็ดสะตอมีลักษณะเป็นรูปรีเกือบกลมเรียงตามขวางกับฝัก มีสีเขียวอ่อน

พันธุ์สะตอ

สะตอข้าว : ลักษณะฝักเป็นเกลียว ยาวประมาณ 31 ซม. กว้างประมาณ 4 ซม. จำนวนเมล็ดต่อฝักประมาณ 10-20 เมล็ด จำนวนฝักต่อช่อประมาณ 8-20 ฝัก เมล็ดมีกลิ่นไม่ฉุนเนื้อเมล็ดไม่ค่อยแน่น อายุการให้ผลผลิต 3-5 ปี หลังปลูก

“การปลูกสะตอในเขตพื้นที่อีสานใต้กับแหล่งผลิตสะตอที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ” [ออนไลน์] [อ้างถึงวันที่ 30 กันยายน 2558]

เข้าถึงจาก <http://www.rakbankerd.com/agriculture/page.php?id=6450&s=tblplant>

สะตอตาน : ฝักมีลักษณะตรงแบนไม่บิดเบี้ยว ยาวประมาณ 32 ซม. ความกว้างกว้างกว่าสะตอข้าวเล็กน้อย มี เมล็ดต่อฝักประมาณ 10-20 เมล็ด จำนวนฝักต่อช่อประมาณ 8-15 ฝัก เมล็ดมีกลิ่นฉุนรสเผ็ด เนื้อเมล็ดแน่น อายุ การเก็บเกี่ยว 5-7 ปี

สรรพคุณทางยาของสะตอ

- มีผลต่อความดันโลหิต
- มีผลต่อการแบ่งตัวของเซลล์
- มีผลยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรีย
- มีผลยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อรา
- มีผลของการเกาะกลุ่มของเม็ดเลือดแดง
- มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด
- มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้

การขยายพันธุ์สะตอด้วยวิธีการเพาะเมล็ด

สะตอสามารถขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ด การขยายพันธุ์สะตอ โดยการเพาะเมล็ดเป็นวิธีการที่ทำ ได้ง่าย และได้ต้นพันธุ์จำนวนมาก โดยการนำเมล็ดจากฝักที่แก่ขนาดที่ใช้รับประทานจากต้นพันธุ์ที่มีอายุ 15-20 ปี จะให้ผลผลิตที่ดี แกะเมล็ดแล้วนำไปเพาะลงถุง ประมาณ 2-3 เดือน ก็สามารถนำไปปลูกได้ต่อไป

ขั้นตอนวิธีการเพาะเมล็ด

1. เลือกฝักสะตอจากต้นพันธุ์ที่แก่เต็มที่แล้วแต่ไม่ต้องถึงกับสุกงอม สามารถออกฝักได้ทุกปี ผลผลิตมากในหนึ่ง ต้นและออกฝักก่อนต้นอื่น ในช่อหนึ่ง ๆ ควรมีฝักตั้งแต่ 10-15 ฝัก ฝักที่สมบูรณ์ มีเมล็ด 15-20 เมล็ดต่อฝัก เมล็ดมีขนาดสม่ำเสมอและเรียงเป็นแถวสวยงาม ลำต้นสมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากแมลงรบกวน
2. เมื่อได้ฝักที่ต้องการแล้วแกะเมล็ดออกแล้วลอกเยื่อหุ้มเมล็ดออกให้เหลือเนื้อเมล็ดที่มีสีเขียว
3. นำเมล็ดที่แกะแล้วแช่น้ำในอุณหภูมิปกติทิ้งไว้ 1 คืนจากนั้นนำมาสะเด็ดน้ำให้แห้ง
4. นำเมล็ดมาคลุกสารป้องกันมดกัดกินในอัตรา 1 ช้อนโต๊ะต่อจำนวน 100 เมล็ด
5. ทำการเพาะในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม โดยใช้ถุงพลาสติก ขนาด 4x8 นิ้ว เจาะก้นถุงด้านล่าง 3 รู เพื่อระบายน้ำ ใส่ดินผสมปุ๋ยคอกอัตรา 2 ต่อ 1 ลงไปประมาณก่อนถุงนำไปตั้งในที่ร่ม
6. นำเมล็ดที่เตรียมไว้มาปลูกตรงกลางถุงโดยให้ทางด้านหัวกดลงลึกประมาณ 1 เซนติเมตร เมื่อเวลางอกลำต้น จะตั้งตรง
7. รดน้ำให้ชุ่มทุกวัน ๆ ละ 1-2 ครั้ง ภายใน 3 วัน เมล็ดจะเริ่มงอกจนอายุประมาณ 1 ปี จะมีใบงอกออกมา ลำต้นจะมีขนาด 1-2 ฟุต สามารถนำไปปลูกได้ต่อไป

การปลูกสตรอและและการดูแลรักษา

1. ปลูกในระยะความกว้าง 6 เมตร ยาว 6 เมตร เริ่มขุดหลุมปลูกขนาดความกว้างxยาวxลึก 50 ซม. ใช้ปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงวัวใส่รองก้นหลุมในอัตราหลุมละกิโลกรัมผสมกับดินเดิมจากนั้นจะนำต้นกล้าลงปลูกแล้วกลบดินให้สูงกว่าระดับดินเดิมอัดดินพอประมาณไม่ต้องแน่นจากนั้นรดน้ำให้ชุ่ม
2. ฤดูปลูกที่เหมาะสมควรปลูกในช่วงต้นฤดูฝนราวๆ เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน จะดีที่สุดเพราะว่าจะช่วยประหยัดน้ำได้ดี
3. การให้น้ำในระยะแรกๆ จะทำการรดน้ำให้ชุ่มขึ้นอยู่เสมอเสมอ สตรอที่ปลูกใหม่ในปีแรก ควรให้น้ำวันเว้นวันในช่วงหน้าแล้ง เมื่อต้นสตรอมีอายุ 2-3 ปี ให้น้ำ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ หากเป็นช่วงหน้าแล้งคุณสมพรแนะนำให้หาเศษพืชคลุมโคนเพื่อรักษาความชื้นเนื่องจากต้นสตรอที่ให้ผลแล้วจะเป็นระยะที่ต้องการน้ำมากคือช่วงระยะออกดอกถึงติดฝักจนเก็บเกี่ยวได้
4. การพรวนดินคุณสมพรจำเริ่มทำตั้งแต่เริ่มปลูกเป็นต้นไปปีละประมาณ 3-4 ครั้ง เพื่อช่วยกำจัดวัชพืชและถ่ายเทอากาศในดิน
5. ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่หาได้ในชุมชน คุณสมพรจะเริ่มใส่ตั้งแต่เริ่มปลูก อัตรา 1-2 ปิบ ต่อต้นเมื่อให้ผลผลิตแล้วจะใส่อัตรา 3-4 ปิบต่อต้น โดยจะใส่หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วจะทำให้สตรอให้ผลผลิตสม่ำเสมอทุกๆ ปี นอกจากปุ๋ยคอกแล้วคุณสมพรจะเสริมด้วยปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ในอัตรา ½ กิโลกรัม/ต้น/ปี โดยใส่ก่อนออกฝักและหลังจากออกฝักแล้วจะเพิ่มปริมาณอัตรา 1 กิโลกรัม/ต้น/ปี โดยแบ่งใส่ 2 ครั้ง โดยครั้งแรกใส่ก่อนออกดอกและครั้งที่สองใส่หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตไปแล้ว จากนั้นให้ทำการตัดแต่งกิ่งด้วย ควรใส่ปุ๋ยคอกร่วมกับอัตราการใส่ ควรเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละประมาณ ½ กิโลกรัม
6. เมื่อลำต้นสตรอสูง 2-3 เมตร จะทำการตัดแต่งกิ่งเพื่อให้ได้ทรงพุ่มเตี้ยสามารถเก็บเกี่ยวง่าย ทำการตัดแต่งกิ่งกระโดง กิ่งแห้ง กิ่งตาย กิ่งเป็นโรค กิ่งเบียดชิด กิ่งไม่ถูกแสงภายในทรงพุ่ม เพื่อให้ทรงพุ่มโปร่งไม่ทึบแน่นเกินไป
7. สตรอจะเริ่มออกดอกตั้งแต่เดือนเมษายนเป็นต้นไปและจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ใช้ระยะเวลาประมาณ 70 วัน ทั้งพันธุ์สตรอข้าวและสตรอดาน เริ่มให้ผลผลิตครั้งแรกอายุประมาณ 5-7 ปี ในต้นหนึ่ง ๆ จะให้ผลผลิตได้ประมาณ 200-300 ฝัก และจะให้ฝักเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปีตามอายุปลูก ปัจจุบันคุณสมพรปลูกสตรอมาได้ 20 ปีแล้วผลผลิตเฉลี่ยจะอยู่ที่ต้นละประมาณ 400-500 ฝัก

การเก็บเกี่ยว

1. ลักษณะฝักที่พร้อมจะเก็บเกี่ยวได้ สีฝักจะมีลักษณะเป็นมันแววสีเขียวเข้ม เปลือกบริเวณหุ้มเมล็ดจะนูนเห็นเส้นเยื่อใยเด่นชัด รูปทรงสะดุดตา เปลือกหุ้มเมล็ดเมื่อแกะออกดูด้านในที่บริเวณหัวของเปลือกจะเห็นเป็นสีส้มเข้มเล็กน้อย แสดงว่าใช้ได้แล้ว
2. การชิมเมล็ดดูจะพบว่าเมล็ดพันธุ์สตรอข้าวจะมีรสชาติมันและค่อนข้างหวาน เนื้อเมล็ดค่อนข้างแน่น พันธุ์สตรอดานจะมีรสชาติค่อนข้างฉุน เนื้อเมล็ดแน่น
3. คุณสมพรจะใช้ไม้สอย โดยใช้ไม้ไผ่ลวกยาวประมาณ 5-10 เมตรตามขนาดของลำต้น โดยทำเว้าที่ปลายไม้ไผ่

ในกรณีต้นที่สูงจะขึ้นบนต้นแล้วใช้ส่วนที่เว้าบิดซ้ำฝักสะตอแล้วดึงเข้าหาตัว แล้วปล่อยฝักสะตอให้ร่วงลงตาม
เชือกซึ่งผูกโยงระหว่างกิ่งกับหลักไม้ที่พื้นดินลงสู่ด้านล่าง โดยจะมีทีมงานในครอบครัวคอยรับอยู่ด้านล่างโดย
วิธีนี้จะทำให้ฝักสะตอมีรอยบอบช้ำน้อยที่สุด นอกจากจะเก็บด้วยตนเองแล้วยังมีการจ้างแรงงานเก็บเกี่ยว โดย
มีค่าจ้างในการเก็บเกี่ยวในราคา 100 ฝักละ 15-20 บาท ขึ้นอยู่กับปริมาณของฝักสะตอมีมากน้อยขนาด ไหน
ในช่วงเก็บนั้น ๆ ต้นหนึ่ง ๆ สามารถเก็บเกี่ยวได้ถึง 3-4 ครั้ง จึงหมด

การตลาด

การรวบรวมฝักสะตอก่อนส่งขาย จะนิยมใช้วิธีการมัดสะตอรวมเป็นมัด ๆ แต่ละมัดจะมีฝักสะตอ
100 ฝัก โดยจะส่งให้พ่อค้าคนกลางซึ่งจะรับซื้อถึงสวน หรืออาจส่งไปขายที่ตลาดโดยตรงในพื้นที่อำเภอใกล้เคียง
ได้ โดยปกติคุณสมบัติจะจำหน่ายอยู่ราคาเดียวคือ จำหน่ายฝักละ 4 บาท โดยฝักที่สมบูรณ์จะมีเมล็ดภายในฝัก
จำนวน 12 เมล็ด